

ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่สู่การพัฒนาทางการเมือง
A STRENGTHENED COMMUNITY: A NEW ALTERNATIVE TOWARDS
POLITICAL DEVELOPMENT

¹ศราวุธ ขันธวิชัย, ²พระสิริชัย ธมฺมจาโร (สายสิงห์)

³พระสังวณ เขมปญโญ (สายเนตร) และ ⁴สมนึก จันทร์โสดา

¹Sarawut Khanthawichai, ²Phra Sirichai Thammacharo Saising,

³Phra Sangwan Kamapanyo (Salnet), and ⁴Somnook Chandsoda

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahaculalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹sarawut.kha@mcu.ac.th

Received July 10, 2022; Revised November 2, 2022; Accepted December 1, 2022

บทคัดย่อ

การใช้หลักธรรมในการพัฒนาจัดการชุมชนเข้มแข็งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเพราะเป็นรากฐานของความสำเร็จในทุกๆ ด้าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม ในขณะที่วัฒนธรรมประเพณี ภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธกลับมา มีความเข้มแข็งทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษาหวงแหน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นทางเลือกใหม่สู่การพัฒนาทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นทางเลือกใหม่สู่การพัฒนาทางการเมือง

¹ อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

² อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ประกอบด้วย 1) แนวคิดและความสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง 2) องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง 3) ชุมชนเข้มแข็งสู่หลักประชาธิปไตยและ 4) กระบวนการจัดองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนมีเครือข่ายการเรียนรู้ ดังนั้นการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และกิจกรรมสม่ำเสมอเชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพระดับปัจเจก และความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก แนวทางการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยเสริมหนุนให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการรวมตัวกัน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการรวมตัวกันของชุมชนในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ

คำสำคัญ: ชุมชนเข้มแข็ง, การพัฒนาทางการเมือง

Abstract

The use of Buddha Dhamma in developing and managing a strengthened community is the goal of development because it is the foundation of successes in all aspects. Buddha Dhamma principles have been focused because they are related to both individual and social interests while the local cultures, traditions and languages are being faded away in the globalization. A strengthened community management following the Buddhist way has been refocused for the awareness of the people in their duties in preserving it. The objective of this article is to present the conceptual framework of developing a strengthened community as a new alternative towards political development. Results of the study show that developing a strengthened community as a new alternative towards political development includes: 1) Concept and importance of a strengthened community; 2) Components of a strengthened community; 3) Strengthened community towards democratic principles; and 4) Chronological knowledge management with learning networks. The management of a strengthened community is, therefore, through the encouragement of a regular collective learning, sharing ideas and acting that links the priority in self-sufficiency of individuals before linking with the external society. There should be a knowledge management process that creates internal

and external networks. This should also include the promotion of people's mobilization in implementing activities for the benefit of the community through various forms of formal and informal community gathering according to their localities or interesting issues.

Keywords: A Strengthened Community, Political Development

บทนำ

การมีวินัยในตนเองของประชาชนจะต้องมีการพัฒนาตนเอง ด้วยการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการใช้สติปัญญาและเหตุผลความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักการพื้นฐานการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม โดยในแต่ละหลักการดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงแนวทางพื้นฐานการปฏิบัติตนของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องสอดคล้องกับ “วัฒนธรรมของสังคมการเมืองไทย” เสริมสร้างความเข้มแข็งระดับชุมชน ยึดปรัชญา แนวความคิด หลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิม คือเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดให้มีศักยภาพและสามารถพึ่งตนเองได้ในทุกๆ ด้านเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ เพื่อทำงานร่วมกันกับประชาชนและชุมชนในการที่นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน นั่นคือการที่คนในชุมชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบขับเคลื่อนกลไกอิสระสู่ยุทธศาสตร์ของประเทศในระดับการขับเคลื่อนในประเด็นการสร้างนวัตกรรมของประเทศมีโอกาสนในการแข่งขันเกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมนึกคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว (ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546)

ทั้งนี้ก็มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษา

ผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเองเกิดภูมิคุ้มกันด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยพัฒนาประเทศเริ่มตั้งแต่ในระดับชุมชน งานการพัฒนาชุมชนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ซึ่งก็จะพัฒนาด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะทุกภาคส่วนการพัฒนาจะมีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก กล่าวคือหากให้การพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวโดยละทิ้งหรือไม่ให้ความสำคัญแก่ด้านอื่นอย่างเท่าเทียมกันแล้ว ด้านที่ได้รับการพัฒนานั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะมีด้านที่ไม่ได้รับการพัฒนาจะกลายเป็นปัญหาที่แฝงอยู่ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน (พระบุญโชค กิตติสารโร (คำภีระ), 2555) การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธเป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดการชุมชนในการพัฒนาด้านต่างๆ โดยมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชน หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานเข้ากับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม ความเข้มแข็งและยั่งยืนของคนหรือสังคมชุมชนเป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องจากรากฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ศาสนาวัฒนธรรมและประเพณีโดยยึดหลักความพอดีและพึ่งตนเองได้โดยการสร้างคนดีคนเก่งมีความรับผิดชอบและถึงพร้อมด้วยคุณธรรมเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกันและเป็นการบูรณาการทางสังคมก็จะก่อให้เกิดความสมดุลหรือสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน (สุวัฒน์ คงแป้น และคณะ. (2557).

ดังนั้น การใช้หลักธรรมในการพัฒนาจัดการชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเพราะเป็นรากฐานของความสำเร็จในทุกๆด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม ในขณะที่วัฒนธรรมประเพณีภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธกลับมามีความเข้มแข็งทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษาหวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธก็จะไม่มีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคน อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืนในวิถีพุทธตลอดไป (กรมการพัฒนาชุมชน. (2560).

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นทางเลือกใหม่สู่การพัฒนาทางการเมืองในชุมชนที่พึ่งประสงค์ต่อไป โดยผู้เขียนวางกรอบการนำเสนอ ดังนี้ 1) แนวคิดและความสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง 2) องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง 3) ชุมชนเข้มแข็งสู่หลักประชาธิปไตย และ 4) กระบวนการจัดองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนมีเครือข่ายการเรียนรู้ รายละเอียด ดังต่อไปนี้

แนวคิดและความสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง

การพัฒนาประเทศจะเป็นไปอย่างยั่งยืนต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็ง ในสังคมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ในขณะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๒ ได้ให้แนวคิด ความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการนำไปสู่การปฏิบัติตาม ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ไว้ดังนี้

ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกัน อย่าง เป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน อาจจะมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบ กิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันก็ได้ หรือการมีวัฒนธรรมความเชื่อที่มีความสนใจร่วมกัน โดยความ เป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร โดยรวมกลุ่มกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิด ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 46) ให้ความหมาย ของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน สำหรับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จะต้องเป็นการดำเนินงานแบบร่วมคิดร่วม ทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดประชาสังคมก็เป็นอีกประการหนึ่งที่พิจารณาชุมชนบนพื้นฐานความหลากหลาย ทั้งความหลากหลายเชิงรูปแบบ เช่น รูปแบบพื้นที่ การรวมตัวของกลุ่มคนที่มารวมตัวในการให้ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ได้มีการให้ความหมายของชุมชน โดยที่ความเป็นชุมชนประชาคม ประชาสังคม สังคมเข้มแข็ง ซึ่งคำเหล่านี้ มีความหมายเดียวกัน โดยหมายถึง การที่ประชาชนส่วน หนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมการณ์ร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการ ติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ในการกระทำกิจกรรม บางอย่างร่วมกัน และมีการจัดการที่มีการรวมตัวของกลุ่มคนและพัฒนากลายเป็นชุมชนขึ้นมา ก่อให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามทุกอย่างทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและสุขภาพ เป็นการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ได้ โดยการ ดำเนินการของภาครัฐนั้นอาจไม่เพียง ต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานสำคัญในการลด ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

ในอนาคต โดยต้องใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ชุมชน” ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่จะพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของเมืองให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืน

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้น เป็นคำจำกัดความที่หมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ ต้องการที่จะพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่สิ่งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยชุมชนเข้มแข็งนั้นคือ ชุมชนที่ประชาชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน กล่าวคือ “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544 :24)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะแก้ไขปัญหาทั้งในระดับชุมชน และพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศไปพร้อมกันอย่างบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชนนี้เป็นรากฐานที่สำคัญของประชาสังคม (Civil Society) ที่ทุกคนเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกัน และยังเห็นว่าการพัฒนาชุมชนและสังคมไม่อาจสำเร็จได้โดยการกระทำเป็นเรื่องๆ แยกกันไป แต่ต้องทำเชื่อมโยงอย่างมีบูรณาการ พร้อมกัน โดยมีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาจนผู้บริหารและนักพัฒนาได้กล่าวว่าเป็น “ทางเลือกสังคมไทย: คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน/ชุมชน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสร้างพลังให้ชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับประเวศ วะสี ที่ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้ คือการที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และภาวะวิกฤตต่างๆ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากคนที่มีความรู้สึกมีส่วนร่วมเข้าร่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความร่วมมือกันในชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ลักษณะ “ความเป็นชุมชน” (Civility) โดยความเข้มแข็ง ไม่ได้ หมายถึง เฉพาะชาวบ้านเท่านั้นแต่ยังหมายถึงความร่วมมือถึง องค์กรต่างๆ ทุกชนิด ซึ่งดำเนินการเป็นไปในทางเดียวกัน (ประเวศ วะสี, 2553 :217)

สรุปชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการติดต่อสื่อสาร การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น ตามลำดับการร่วมมือ

ช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ครอบคลุมทุกมิติ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ คือ การกินดีอยู่ดี การมีอำนาจต่อรองกับนายทุนมีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชนได้ เกิดการต่อรองด้านการเมือง สามารถมีอำนาจในการผลักดันรัฐ หรือกลุ่มผลประโยชน์ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ การมีสิทธิเหนือชุมชน การไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอกอย่างเด็ดขาด เกิดภูมิคุ้มกันแก่สังคมและวัฒนธรรม มีความสามัคคี ไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกสาธารณะ มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชน สมาชิกในชุมชนช่วยส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี โดยการจัดระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนร่วมกัน

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

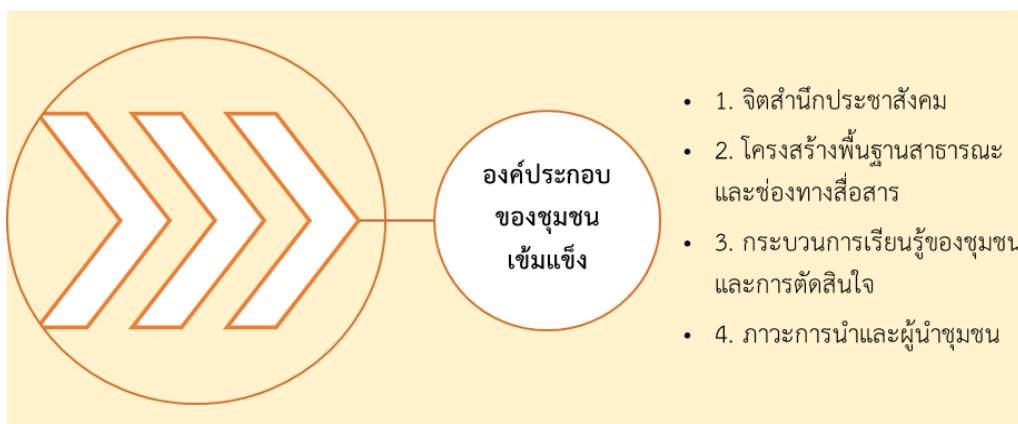
ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน และที่สำคัญแม้ชุมชนจะมีลักษณะที่ใกล้เคียง พื้นที่ใกล้เคียง ก็เชื่อว่าชุมชนนั้นจะมีลักษณะความเข้มแข็งและองค์ประกอบเหมือนกันที่ อุทัย ดุลิเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (2547) กล่าวถึงลักษณะเด่นของชุมชนเข้มแข็งมี 3 ประการ คือ **ประการแรก** สามารถรวมตัวกันได้อย่างเหนียวแน่น โดยสมาชิกมีความรักและผูกพันต่อกันและต่อชุมชน และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน **ประการที่สอง** มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง แม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกอยู่บ้าง แต่อำนาจตัดสินใจในทุกด้านยังอยู่ที่ชุมชน และ**ประการที่สาม** มีการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อย่างไรก็ดี ทวีศักดิ์ นพเกสร (ทวีศักดิ์ นพเกสร. (2542). กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องมีลักษณะเป็นประชาคมสูง โดยประชาคมจะมีส่วนร่วมในการถักทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ ได้แก่

1. จิตสำนึกประชาสังคม คือการสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่างๆ ยอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ให้ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน

2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ผู้มีโอกาสสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการพูดที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ การให้มีเวทีประชาคม (civic forum) ในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นที่ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนและสาธารณะ โดยพื้นฐานที่สุดคือ การพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว เช่นการพบปะกันกับเพื่อนบ้านในวัด การพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะต่างๆ ในระดับถัดมาคือการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระดับสูงสุดคือ องค์กรร่วม (umbrella organization) เปลี่ยนที่เชื่อมองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชน องค์กรต่างๆ ในประชาสังคมที่เข้มแข็งการพบปะกันในเวทีประชาสังคม ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนไม่เพียงในเวทีวงเล็ก หากแต่รวมไปถึงเวทีขนาดใหญ่ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการตัดสินใจ การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะ จำต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งซึ่งประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดกับชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชนหรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะไม่มีใครมีประสบการณ์ที่เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ต่างคนต่างมีประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ชุมชนที่มีประชาคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. ภาพการณ์นำและผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคมไม่ได้อยู่ที่จำนวนและและที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้ที่จะมีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ไม่พหุพาความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชนชุมชนจะเต็มไปด้วยภาพการณ์ผู้นำจากผู้ที่หลากหลายที่มีความสามารถต่างๆ กัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลมองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ความคิดเห็น ผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตก ต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำที่ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและทำประโยชน์เพื่อชุมชน

แผนภาพ : องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ดังนั้น “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงหมายถึงการที่สมาชิกในชุมชนรักและผูกพันต่อกัน ต่อชุมชน มีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองในระดับสูง แม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกบ้าง แต่อำนาจการตัดสินใจทุกด้านยังอยู่ที่ชุมชน รวมไปถึงมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ โดยไม่สูญเสียลักษณะเฉพาะของชุมชน อีกทั้งยังช่วยในการอนุรักษ์ความเป็นชุมชนในขณะที่บริบททางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ช่วยให้ชุมชนเกิดภูมิคุ้มกันตนเองภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

สรุปองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งถือว่าตนเองเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหายอมรับในการรวมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันด้วยมิตรภาพ ให้ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชนเกิดความเข้มแข็งโดยการพบปะกันในเวทีประชาสังคม ประชาชนมีโอกาสร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนนำสู่การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชนหรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันต่างคนต่างมีประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกันชุมชนที่มีประชาคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีลักษณะเด่นของชุมชนมีความเป็นประชาสังคม สร้างโอกาสให้แก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการนำจากผู้ที่หลากหลายที่มีความสามารถต่างกัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลมองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็นที่หลากหลาย คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการ

ควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำที่ฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและเกิดประโยชน์แก่ชุมชน

ชุมชนเข้มแข็งสู่หลักประชาธิปไตย

แนวคิดในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นเรื่องที่แทบทุกประเทศในโลกพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นและให้ความสำคัญมาโดยตลอด เพราะต่างตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของความเป็นพลเมืองที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้ว ย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็งนับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยแบบทางตรง หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน ยังจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การร่วมคิด ร่วมแสดงบทบาทในกิจกรรมทางการเมืองในทุกระดับก็จะส่งผลให้เกิด การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้สามารถนำแนวคิดประชาธิปไตยชุมชน (Community Democracy) มาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชน และสังคม ถือได้ว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาท้องถิ่นในยุคปัจจุบัน และในอนาคต (ทศพลสมพงษ์, 2555).

ดังนั้นการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และกิจกรรมแบบต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมหาเลี้ยงชีพ ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชนโดยคำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก มีกระบวนการจัดองค์ความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนมีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยวิธีการแนวทางการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยเสริมหนุนให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการรวมตัวกัน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการรวมตัวกันของชุมชนในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประโยชน์ และร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน 2) ด้านการพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตด้วยวิธีการพึ่งตนเองด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี 3) ด้านกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่ง

ของการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งที่ต้องเรียนรู้ ได้แก่ รู้จักชุมชน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างทุนทางสังคมและการสร้างเครือข่าย 4) ผู้นำ หมายถึง ผู้นำต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ “รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล” มีกระบวนการเรียนรู้แสวงหาความรู้มีความตั้งใจจริง เสียสละมีอุดมการณ์เชื่อมั่น ยึดมั่นในหลักการ มีความสามารถด้านการจัดการและการประสานงาน และ 5) เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง บุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมให้การสนับสนุน และร่วมพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากรและองค์ความรู้และเทคโนโลยี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการและสถาบันการศึกษา เป็นต้น (จันทนา อินทิมิ, 2563)

ชุมชนเข้มแข็งสู่หลักประชาธิปไตยถือว่าการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในระบอบประชาธิปไตยนั้นประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม กล่าวคือประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมายอันเป็นการเจตจำนงร่วมกัน ซึ่งเคยใช้ในบางแคว้นในสวิตเซอร์แลนด์ แต่เมื่อจำนวนประชาชนมากขึ้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) จึงเป็นเรื่องที่ยากแก่ที่จะให้ประชาชนทุกคนใช้อำนาจอธิปไตยด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) โดยประชาชนของรัฐทั้งหมดจะร่วมประชุมพิจารณาเรื่องต่างๆ หรือทำหน้าที่เป็นสภาเอง ตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ซึ่งรุสโซ (Rousseau) เป็นหนึ่งในผู้นำคนสำคัญในการเผยแพร่ความคิดของประชาธิปไตยทางอ้อม (กลุ่มงานผลิตเอกสารสำนักประชาสัมพันธ์, 2561)

ดังนั้น ตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ ซึ่งประชาชนจะเลือกผู้แทนทำหน้าที่แทนตนในสภา โดยที่ประชาชนยังพอจะมีช่องทางในการควบคุมการเมืองการปกครองได้บ้าง ขอบเขตของการมีตัวแทนของปวงชนนั้นต้องเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วไป ประชาชนทั่วไปต้องมีสิทธิที่จะมีตัวแทน สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะไม่เป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือมีเงื่อนไขกีดกันประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และสิทธิพื้นฐาน (Basic Rights or Fundamental Rights) ของประชาชนต้องได้รับการรับรอง เช่น สิทธิในการพูด การเขียน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การนับถือศาสนา และสิทธิที่เท่าเทียมกันในศาล เพราะการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบกึ่งโดยตรง (Semi-direct Democracy) เป็นการนำการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรงมาผสมผสานกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนซึ่งน่าจะใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญถือว่าเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเริ่มตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกผู้เข้าไปทำหน้าที่นิติบัญญัติและบริหารราชการแผ่นดินโดยการ

เลือกตั้ง การสร้างกลไกการตรวจสอบอำนาจรัฐ โดยการจัดตั้งองค์กรอิสระให้มีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐ และการสร้างกลไกมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญใหม่ยังได้กำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ใน หมวดที่ 3 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการออกเสียงลงคะแนน และการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองโดยตรงหรือการตรวจสอบการเมือง ในที่นี้จะนำเสนอสิทธิมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ได้ขยายฐานและรูปแบบการมีส่วนร่วมในทางการเมืองซึ่งมีแต่เดิม หรือเป็นสิทธิการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่เพิ่งบัญญัติขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นครั้งแรก อาทิเช่น สิทธิรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ สิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย สิทธิออกเสียงประชามติ นับได้ว่าเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทางการเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง

สรุปชุมชนเข้มแข็งสู่หลักประชาธิปไตย ถือเป็นกฎธรรมชาติมีความเสมอภาคต่อทุกคน อันหมายถึงทุกคนมีความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎธรรมชาติ เราก็กำหนดให้กติกาที่เป็นข้อตกลงของมนุษย์นี้ ใช้บังคับมนุษย์ทุกคนเสมอกัน เรียกว่าให้มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย ในชุมชนหรือสังคมที่ดี อันเป็นที่ซึ่งคนพัฒนาตนได้ดีขึ้นนั้น สภาพเอื้ออย่างหนึ่งก็คือ การที่บุคคลอยู่ร่วมกันนั้น มีความรู้สึกรักกัน พร้อมทั้งจะร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันเป็นกัลยาณมิตรที่มากอภิปรายถกถ้อยสนทนาเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้แต่ละคนมีโอกาสมากขึ้น หรือมีโอกาสดีที่สุดในการที่จะพัฒนาศักยภาพตนขึ้นไป ถือเป็นสังคมที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มีคุณภาพและคุณธรรม อันเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เป็นสังคมที่สมาชิกไม่แปลกแยก แบ่งแยกหรือยึดติดในชนชั้นวรรณะ หากแต่ยึดหลักความเสมอภาคทั้งโดยกฎหมายและกฎธรรมชาติ ความยุติธรรม ก่อเกิดความสามัคคีพร้อมเพรียง เป็นสังคมกัลยาณมิตรที่มีความรักความเมตตาต่อกัน ให้การยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน ให้โอกาสแก่กันและกัน

ชุมชนเข้มแข็งสู่การพัฒนาทางการเมือง

การพัฒนาการเมืองขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นกระบวนการที่คนเรามีความคิดอ่านที่มีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ มองโลกความเป็นจริง ซึ่งเป็นแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อาศัยความรู้สึกลึกซึ้งในทางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในชุมชน หรือสังคมนั้นๆ หากมีชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีเหตุผลเป็นเครื่องชี้อย่างหนึ่งของการพัฒนาทางการเมืองเกิดชุมชนเข้มแข็งสู่การพัฒนาทางการเมือง เป็นเรื่องของการสร้างความรู้ ความสามารถ ที่จะดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยใน

บ้านเมือง และความสามารถในการระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งการปลูกฝังความรักชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่พลเมืองเพื่อส่งเสริมบูรณาการทางการเมืองให้เกิดประชาธิปไตย นำสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขณะเดียวกันเกิดเสถียรภาพทางการเมืองด้วย (Almond and Coleman, op, cit: Samuel N. Eisenstadt, 1962)

จากเหตุผลข้างต้นนี้การยึดชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวทางในการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อให้เป็นการกระจายโอกาสให้ทั่วถึงและเป็นการสร้างฐานทางสังคม รวมถึงรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจสอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) การพัฒนาพื้นที่สู่การพัฒนาชุมชน เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน เป็นไปตามตามยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาพื้นที่ของชุมชน โดยการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ ท้องถิ่น ชุมชน เพื่อการขยายตัวของประชากรที่มีศักยภาพของชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่จะพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังสนธยา พลศรี กล่าวว่า องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ ต้องพัฒนาคน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาของคนโดยความร่วมมือกันของคนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนโดยตรงทั้งที่เป็นบุคคล ตลอดกลุ่มและองค์กรต่างๆ จะเป็นต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางเศรษฐกิจ และต้นทุนสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ คุณภาพของคน การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม กลุ่มองค์กร ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เกิดเป็นชุมชนที่น่าอยู่ พึ่งพิงตนเองได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาการเมืองต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทำให้ก่อเกิดการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมภาพรวมถึงพัฒนาองค์กรเกิดศักยภาพ เกิดเอกภาพหรือการบูรณาการทางการเมืองมีวัตถุประสงค์ที่จะรวมเอากลุ่มคนที่มีภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ต่างกักันเข้ามาอยู่ในชุมชนทางการเมืองที่เรียกว่า รัฐ-ชาติ เดียวกัน เพื่อให้ประชาชนมีความผูกพัน มีจิตสำนึก และความจงรักภักดีตลอดจนความห่วงใยในชาติเพื่อที่จะประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ทุกๆ ฝ่าย นอกจากนี้เอกภาพหรือการบูรณาการทางการเมือง หรือบูรณาการทางการเมืองจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของการบริหารการพัฒนา อย่างไรก็ดี เอกภาพหรือการบูรณาการทางการเมืองนั้นจำเป็นจะต้องมีการแลกเปลี่ยน ระหว่างข้อเรียกร้องของรัฐและความต้องการของประชาชน นั่นก็คือการที่ประชาชนมาอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐนั้น เขาจะต้องได้รับอะไรบางสิ่งบางอย่างตอบแทน

บทสรุป

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคม และทุนทางสังคมที่มีอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ชาติและแนวทางการพัฒนา อธิบายถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกัน การประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารแล้วรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังความหมายดังกล่าว ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มี แล้วอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก เพราะถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบบการปกครองประชาธิปไตยแบบ ผู้แทนโดยประชาชนเลือกผู้แทน ขึ้นทำหน้าที่แทนตนนั้น ยังไม่สามารถสนองตอบและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้อย่างทั่วถึง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมบทบาทของของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองรวมถึงการควบคุม ตรวจสอบ ติดตามการทำงานของรัฐบาล หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลในนโยบายการบริหารทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนภายในชุมชน มีอิทธิพลทางด้านการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, (2544), *ชุมชนนิยม:ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย*. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย, กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการดำเนินงาน นโยบายสานพลังประชารัฐในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก*. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก <http://chumchon.cdd.go.th>. (1 ตุลาคม 2560).
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการดำเนินงาน นโยบายสานพลังประชารัฐในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก*. (ออนไลน์), เข้าถึงได้จาก <http://chumchon.cdd.go.th>. (1 ตุลาคม 2565).
- กลุ่มงานผลิตเอกสารสำนักประชาสัมพันธ์, (2561), “การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับ ประชาธิปไตย”, สำนักการพิมพ์.
- จินทนา อินทนิม, (2020). *การจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ*, Journal of Administrative and Management Innovation. Vol.8 No.3 September - December
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์, (2546). “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อย ในเขตเทศบาลเมืองลำพูน”, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทศพล สมพงษ์. (2555). *ประชาธิปไตยชุมชน จากแนวคิดสู่การจัดการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า
- ทวีศักดิ์ นพเสธร. (2542). *วิกฤตสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการ เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ :สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- ประเวศ วะสี, (2553), *อ้างอิงใน โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- พระบุญโชค กิตติสาร (คำภีระ), (2555). “ประสิทธิผลการบริหารการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี” บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญโชค กิตติสาร (คำภีระ), (2555). “ประสิทธิผลการบริหารการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี” บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวัฒน์ คงแป้น และคณะ. (2557). *ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศมั่นคง*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2544), กรุงเทพฯ: สำนักงาน.

สุวัฒน์ คงแป้น และคณะ. (2557). *ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศมั่นคง*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงษ์. (2547), *ชุมชนเข้ม: แฉงหนทงสู่การพัฒนากัยั้งยัณ*.
วารสารเศรษฐกัจและสังคม, 3 (กรกฎาคม-กัณยายน) 35.

Almond and Coleman, op, cit: Samuel N. Eisenstadt, (1962) “*Political
Modernization in Russia and China*” in *Unity and Contradiction*, ed. By
Kurt London Yok: Praeger, , pp. 3-18.

